

نگاهی به عوامل طلاق زودرس

حسنيه صالحان*

مقدمه

ازدواج، پیوندی مقدس و مهم‌ترین رخدادی است که شکست آن می‌تواند برای فرد و جامعه پیامدهای جبران‌ناپذیری بر جا بگذارد. متأسفانه به دنبال تغییر در نظام فرهنگی در بسیاری از نقاط جهان، به‌ویژه جوامع صنعتی، میزان طلاق‌ها افزایش یافته و این مسئله از مطرح‌ترین چالش‌های پژوهشی جهان شده است.

در ایران نیز به علل مختلف از جمله گذر از سنت به مدرنیسم و ناهمخوانی فرهنگ و سنت جامعه با مدرنیسم، طلاق روندی رو به رشد داشته و عمر مفید زندگی مشترک کاهش یافته است. بر اساس آمار سازمان ثبت احوال کشور در فروردین ۹۷، طلاق در سال ۹۶ افزایش بی‌سابقه‌ای داشت؛ آن هم به تعداد ۲۱ طلاق در هر ساعت! بر اساس این آمار، طلاق در سال ۹۵، ۱۶۵ هزار و ۹۷۱ مورد بود که در سال ۹۶ به ۱۷۴ هزار و ۵۹۷ مورد رسید. گفتنی است که نسبت طلاق

---

* دانش‌آموخته جامعه‌الزهرات (ع) و کارشناس روانشناسی.

به ازدواج‌های ثبت‌شده در سال ۹۶ به بالاترین حد در تاریخ ثبت احوال ایران، از سال ۱۳۴۴ تا به آن روز رسیده بود. همچنین دیگر آمارهای اعلام‌شده توسط مسئولان نشان از آن دارد که آمار طلاق در ۶ ماه اول سال ۹۷ نسبت به زمان مشابه در سال ۹۶ حدود ۱۲ درصد کاهش داشته و میزان طلاق از سال ۹۶ تا ۹۷ از ۸/۴ به ۸/۲ درصد رسیده است.^۱

تحقیقات بسیار، حاکی از آن است که علل و عوامل بسیاری در کاهش و افزایش آمار طلاق تأثیر دارند که می‌توان این علل را به دو گروه عوامل پیش از ازدواج و پس از آن، دسته‌بندی کرد. در این مقاله چند مورد از آن عوامل بررسی می‌شود.

عوامل طلاق

الف) عوامل مؤثر پیش از ازدواج

زوجین قبل از ازدواج به مهارت‌های مهمی برای افزایش قدرت انتخاب، تصمیم‌گیری و پیش بردن زندگی مشترک نیاز دارند؛ از جمله این مهارت‌ها این موارد است:

۱. فقدان شناخت

معمولاً طلاق زودرس ناشی از فقدان شناخت از خود و طرف مقابل است. این شناخت، شامل ویژگی‌های شخصیتی، سنی، جنسی، روانی، جسمانی و احساسی خود است. از این رو، دختران و پسران باید قبل از انتخاب همسر، مراحل خودشناسی را طی کنند و در نتیجه نسبت

1. <http://newspaper.hamshahri.org/id/50682>

به علایق، سلایق، خواسته‌ها و اهداف خود آگاهی یابند تا بتوانند ذهنیتی از شرایط و ویژگی‌های موردپسند همسر ایده‌آل خود پیدا کنند؛ چراکه تفاوت زیاد میان شخصیت و احساسات همسران، نه تنها باعث تضادها و اختلافات بسیار می‌شود، بلکه نوعی احساس ناکامی و انتخاب اشتباه در طرفین به وجود می‌آورد و باعث خواهد شد فرد برای جبران اشتباه، برای جدایی شتاب کند.

از طرفی بسیاری از افراد هستند که از خود و نیز شرایط همسر موردپسند خود برای ازدواج شناخت کافی دارند، اما نه تنها سهل انگارانه بلکه گاهی عجولانه و حساب نشده ازدواج می‌کنند و فرصت شناخت را از خود می‌گیرند. بنابراین می‌توان «یکی از عوامل مهم در شکل‌گیری طلاق را شتابزدگی برخی جوانان در ازدواج دانست. انتخاب همسر باید با دقت، مشورت، شناخت لازم از او و خانواده‌اش صورت بگیرد، در غیر این صورت، ممکن است پس از گذشت مدتی از ازدواج، تفاوت‌های عقیدتی و به دنبال آن تفاوت‌های رفتاری بین زوجین آشکار شود که همین مسئله، نقطه شروع دعوای خانوادگی و در پی آن طلاق است».^۱ از این رو، امام صادق علیه السلام در روایتی در مورد لزوم تحقیق پیش از ازدواج فرموده است: «إِنَّمَا الْمَرْأَةُ قِلَادَةٌ فَإِنْ نَظَرُ مَا تَتَّقَلُّدُ^۲ زن همانند گردنبند است؛ دقت کن چه گردنبندی به گردن زندگی و حیات خود می‌افکنی».

۱. علی محمد قاسمی؛ *بازخوانی علل و عوامل طلاق*؛ مجله مهندسی فرهنگی؛ ش ۷۳

و ۷۴، ص ۲۰.

۲. حر عاملی؛ *وسائل الشیعه*؛ ج ۲۰، ص ۳۳.

۲. نداشتن مهارت‌های زندگی و ارتباطی

برای ایجاد یک زندگی مشترک، زوجین باید بتوانند یکدیگر را درک کرده، مکنونات و محتویات درونی خود را به هم تفهیم کنند.^۱ این امر مهم، نیازمند بهره‌مندی از مهارت‌های زندگی و ارتباطی مناسب به‌ویژه در سال‌های نخست زندگی مشترک است. از جمله این مهارت‌ها می‌توان به مهارت‌های ارتباطی و عاطفی، مواجهه با بحران اقتصادی، استرس‌های عصبی و ناکامی اشاره کرد که آشنا نبودن نسل جوان با مهارت‌های لازم برای داشتن روابط سالم و آداب صحیح زندگی مشترک منطبق با فرهنگ ایرانی - اسلامی، زندگی زوجین را دچار بحران می‌کند. بدین‌گونه برخی از جوانان امروزی به‌هنگام مواجهه با دشواری‌های زندگی مشترک که در سال‌های اول زندگی سر تسلیم فرود می‌آورند و به جای گشودن گره‌های زندگی مشترک و فراگیری مهارت‌های موردنیاز، حل مشکلات را تنها در جدایی می‌بینند.

ب) عوامل مؤثر در زندگی مشترک

۱. توقعات غیرمنطقی

دختر و پسر با ورود به زندگی مشترک با واقعیت‌هایی مواجه می‌شوند که با تصویر آرمانی آنان فاصله بسیار دارد و این خود نقطه آغاز ناملايمات زندگی و اختلافات زناشویی است.^۲ از جمله این واقعیات، بروز مشکلات مادی در ابتدای زندگی و اختلاف سلیقه‌های متعدد بین

۱. مسعود صدراالاشرفی و همکاران؛ «آسیب‌شناسی طلاق (علل و عوامل) و راهکارهای پیشگیری از آن»؛ ص ۳۰.

۲. فاطمه قاسم‌پور؛ «نگاهی دوباره به طلاق»؛ مجله حوراء، ش ۴۰، ص ۳-۱۳.

زوجین است که سبب بروز اختلافاتی در زندگی می‌شود و با تصویری که آنها از زندگی مشترک داشته‌اند، تفاوت بسیار دارد. از این رو، می‌توان یکی دیگر از عوامل زمینه‌ساز طلاق زودرس را عدم تعدیل درخواست‌ها و انتظارات پیش از ازدواج دانست؛ چراکه باعث دلزدگی زوجین از ازدواج می‌شود. «ریشه بسیاری از این خواسته‌ها را می‌توان عقده‌های درونی، نازپروردگی، چشم و هم‌چشمی‌ها، و نگاه کردن به زندگی دیگران دانست».^۱ معمولاً در این‌گونه مواقع چون زوجین یا نمی‌توانند فراتر از حد توانایی خود برنامه‌ریزی کنند یا گاهی برطرف‌سازی خواسته‌های یکدیگر را معقول و منطقی نمی‌دانند، توقعات همسر خود را برطرف نمی‌کنند و این موضوع باعث ناکامی فرد در رسیدن به آرزوها و خواسته‌ها می‌شود.

پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله درباره زنانی که به دلیل پرتوقعی، شوهرشان را به برآورده کردن خواسته‌هایی فراتر از حد توانشان مجبور می‌کنند، فرموده است:

أَيُّمَا امْرَأَةٍ لَمْ تَرْفُقْ بِرَوْجِهَا وَحَمَلَتْهُ عَلَيَّ مَا لَا يَتَّقِدُ عَلَيَّ وَ مَا لَا يَطِيقُ لَمْ يَقْبَلِ اللَّهُ مِنْهَا حَسَنَةً وَ تَلْقَى اللَّهَ وَ هُوَ عَلَيْهَا غَضَبَانُ؛^۲ هر زنی که با شوهرش مدارا نکند و او را بر چیزهایی که فوق توانایی اوست وادار کند، هیچ عمل و حسنه‌ای از او قبول نخواهد شد و روز قیامت در حالی خداوند را ملاقات می‌کند که بر او خشمگین است.

۱. با اندکی تغییر در: علی قائمی؛ نظام حیات خانواده در اسلام؛ ص ۲۵۲

۲. محمدباقر مجلسی؛ بحار الأنوار؛ ج ۷۶، ص ۳۶۷.

مردی به قصد خودکشی، خودش را حلق‌آویز کرد. وقتی به هوش آمد، گفت: من شاگرد راننده‌ام و سه سال است که ازدواج کرده‌ام. زخم توقعات خارج از حد دارد و چون نمی‌توانم توقعاتش را برآورده کنم، مرتباً مرا سرزنش می‌کند. سرزنش‌های او بالأخره مرا به ستوه آورد و تصمیم به خودکشی گرفتم.^۱

در زندگی بسیاری از بزرگان آمده است که همسران آنها با وجود سختی‌های بسیار، توقعات بسیار کمی داشتند. همسر استاد شهید مرتضی مطهری رحمته‌الله درباره همسر علامه طباطبایی، می‌گوید:

علامه وقتی به قم مشرف شدند، مانند دوران نجف از نظر مالی تحت فشار بودند که این به دلیل نرسیدن عواید املاک و کتاب‌هایشان بود و برای همین خانه کوچک و محقری گرفتند. همسر علامه خانم قمرالسادات مهدوی با اینکه در خانواده‌ای متمول بزرگ شده بود و ظاهراً دختر یکی از تجار تبریز بود، و زن فهیم و قانعی بود.^۲

۲. نارضایتی عاطفی و جنسی

زیربنای بسیاری از مشکلات خانوادگی را می‌توان نارضایتی از برطرف نشدن نیازها، به‌ویژه نیازهای عاطفی و جنسی قلمداد کرد. از آنجا که امروزه رسانه‌ها به تدریج جای ارتباط فردی و چهره‌به‌چهره را گرفته است و به کاهش فضای گفت‌وگو و ایجاد فاصله عاطفی در میان اعضای خانواده به‌خصوص در همان سال‌های آغازین زندگی مشترک

۱. ابراهیم امینی، آیین همسر‌داری، ص ۴۴ - ۴۵.

۲. پایگاه اینترنتی شهید مطهری؛ www.motahari.ir

منجر می‌شود. درحالی‌که ارضای نیاز عاطفی به‌ویژه در زنان، نوعی احساس امنیت و عزت نفس را برای آنان به همراه دارد و فقدان دریافت احساس عاطفی، برای مردان نیز باعث کاهش احساس شور و هیجان آنها می‌شود. حتی ممکن است موجب سردی ارتباط کلامی شود.

از طرفی هرچند پاسخ‌گویی به نیاز عاطفی ممکن است نارضایتی جنسی را کمرنگ‌تر کند، از آنجا که برخی از زوجین حوزه رفتارهای جنسی را نمی‌شناسند و مدام آزمون و خطا می‌کنند، ممکن است رابطه آنها در همان ابتدای زندگی به سوی بیراهه و در نتیجه طلاق برود؛ چراکه تأثیر روابط جنسی در استحکام زندگی زناشویی به قدری است که برخی ابراز کرده‌اند با وجود علاقه بسیاری که به همسر خود داشته‌اند، در همان سال‌های ابتدایی زندگی، به علت داشتن روابط جنسی سرد و بی‌میلی آشکار، دیگر قادر به ادامه زندگی با همسر خود نبوده‌اند. معمولاً تأثیر روانی اختلال جنسی در بسیاری از مواقع ناخودآگاه است و زوجین نمی‌دانند که احساس تنفر آنان از یکدیگر و احساس نارضایتی از زندگی، ریشه در عدم رضایت جنسی دارد.

عوامل بسیاری در تغییر کمیت و کیفیت نیاز جنسی تأثیرگذارند. از مهم‌ترین آنها می‌توان استفاده بی‌قاعده از اینترنت، ماهواره و فضای مجازی را ذکر کرد؛ چراکه فرد به راحتی می‌تواند به انواع فیلم‌ها و پویانمایی‌های مستهجن دسترسی داشته باشد. سازندگان این فیلم‌ها با استفاده از اقناع مخاطب، ذائقه جنسی آنان را افزایش می‌دهند و باعث کاهش جذابیت همسران برای یکدیگر می‌شوند. آنچه اوضاع را بدتر

می‌کند، مشورت همسران با افراد غیرمتخصص است که آنها را به عدم رعایت مرزهای اخلاقی میان زن و مرد و تماشای فیلم‌های مستهجن در کنار هم تشویق می‌کنند و این موضوع باعث کاهش سطح حیا در میان همسران می‌شود.

آسیب نارضیاتی عاطفی جنسی به حدی است که اگر به طلاق قانونی منجر نشود، پیامدش نوعی طلاق عاطفی است که زوجین به صورت فیزیکی از یکدیگر جدا نمی‌شوند، بلکه فقط در کنار هم زندگی می‌کنند.

۳. کم‌رنگ شدن ارزش‌های دینی و اخلاقی

در اخلاق دینی و سنت‌های اسلامی، همیشه بر احساس مسئولیت و صبر و سازش زوجین تأکید شده است. پایبندی به سنت‌ها و ارزش اخلاقی در یک جامعه دینی، عامل مهمی در تحکیم خانواده است. در شرایطی که حتی زوجین از جهات گوناگون همسانی دارند، ضعف تربیت اخلاقی می‌تواند به تنهایی باعث ازهم‌پاشیدگی خانواده شود.^۱ مواردی مثل داشتن صداقت در زندگی و پرهیز از دورویی، از جمله رسوم اخلاقی است که در استحکام زندگی نقش بسیاری دارد و عدم پایبندی به این اصول به مرور سبب دل‌سردی در زندگی و در نهایت به جدایی منجر می‌شود. یکی از رسوم اخلاقی که نسل‌های گذشته بسیار به آن پایبند بوده‌اند، صبر و گذشت در زندگی است که باعث ماندگاری زندگی آنها می‌شد.

۱. حسین بستان (نجفی)؛ اسلام و جامعه‌شناسی خانواده، ص ۲۱۷.

چشم پوشی از لغزش و تغافل همسر، عامل مهمی در آرامش روانی و آسایش زندگی بوده است. امام علی علیه السلام فرمود: «مَنْ لَمْ يَتَغَافَلْ وَلَا يَغُضَّ عَنْ كَثِيرٍ مِنَ الْأُمُورِ تَنَغَّصَتْ عَيْشُهُ»^۱ هر که از بسیاری از امور تغافل و چشم پوشی نکند، زندگی اش تیره و تار می شود. زنان و مردانی که در زندگی مشترک، گذشت ندارند، خواسته ها و نیازهای یکدیگر را رعایت نمی کنند و کنترلی بر عصبانیت و خشم خود ندارند، خیلی زود از هم دور می شوند و طلاق می گیرند.

نمونه بارز صبر و شکیبایی، آسیه همسر فرعون است که زندگی در کنار چنان همسری را که ادعای خدایی می کرد و دستش به جنایات زیادی آلوده بود، نمی پسندید؛ اما به امید اصلاح او، بر تمام بداخلاقی هایش صبوری می کرد. این موضوع یکی از درس های زندگی آسیه برای زنانی است که در برابر بدرفتاری های همسران خویش صبوری کنند. از این رو، رسول خدا صلی الله علیه و آله در روایتی می فرماید: «هر کس به بدخلقی همسرش صبر کند، خداوند پاداشی همچون پاداش آسیه دختر مزاحم به او می دهد»^۲.

۴. قبح زدایی نسبت به طلاق

متأسفانه امروزه در جامعه، قبح طلاق به طور چشمگیری از بین رفته است و برخی تحلیل گران با تحلیل غلط از رواج طلاق و ارتباط آن با آگاهی زنان از حقوق خود، بر این مشکل مهر تأیید نیز می زنند؛ به

۱. عبدالواحد تمیمی آمدی؛ غرر الحکم و درر الکلم؛ ج ۲، ص ۷۱۷.

۲. محمدباقر مجلسی؛ بحار الأنوار؛ ج ۱۰۳، ص ۲۴۷.

طوری که در سال‌های اخیر طلاق به درخواست زنان رو به افزایش است.^۱ همچنین تغییر هنجارهای مربوط به الگوی خانواده سنتی (مرد نان‌آور و زن خانه‌دار) و مشارکت زنان در هزینه‌های خانواده، بر توقعات آنان برای مشارکت در مدیریت افزوده و با کم شدن ترس از آینده به دلیل دسترسی به منابع اقتصادی ثابت، از دلهره آنان از آینده در صورت بروز اختلافات کاسته است.^۲ این عوامل به همراه برپایی مراسمی مانند جشن طلاق و... نوعی عرفی‌سازی طلاق را در جامعه به وجود آورده است؛ از این رو، برخی از افراد ممکن است طلاق را راهی برای رهایی، پاسخ به تنوع‌طلبی، نداشتن مسئولیت در قبال کسی و در یک کلمه، زندگی راحت و آزاد بدانند که این تفکر، خود عامل مهمی در تشویق به طلاق زودهنگام است.

---

۱. سیدجعفر حق‌شناس؛ آسیب‌شناسی خانواده (مجموعه مقالات)؛ ص ۵۳.

۲. فهیمه ملک‌زاده؛ آسیب‌شناسی طلاق و بررسی آن در حقوق مدنی؛ ص ۲۶۵.